

HÅLØYGMINNE

— Skriftstyrar: H a n s E i d n e s —

Utgjeve av Hålogaland Historielag.

Hefte 3 - 4 1923. Årspengar 5 kr. 4. årgang.

Nationalitetene i Troms fylke, særlig i ældre tid.

Av J. *Qvigstad*.

Den som fra Trondhjem reiser nordover, blir, når han har lagt den lange, grå Nordlandskyst og Vestfjorden bak sig og ved Lødingen kommer ind i Tjeldsundet, overrasket ved den natur som der møter ham. På begge sider av seilleden er fjeldene grønklædte høit op, og langs stranden ligger veldyrkede gårder. Således er det langs hele seilleden, liketil Nordishavet åpner sig nordenfor Lyngstuen. En tid efterat man har forladt Lødingen, kommer man ind i Troms fylke, og seilleden går da mellem fastlandet på den ene side, hvor dype fjorder skjærer sig ind og danner store halvøer, og store øer, adskilte ved brede sund, på den anden side. Denne gamle, trygge færdselsvei, som ved øerne er beskyttet mot havet, følger man så, til man ved Skjervøy sætter over den brede fjord Kvænangen og derefter tar fat på Lophavet i Finmark fylke. Ved seilleden deles Troms fylkes bebyggelse i 3 strøk: 1) den ytre side av øerne ut mot havet, 2) kysterne på begge sider av seilleden, 3) fjordene. Hertil kommer som et fjerde strøk de dale som fra mange fjordbunder går langt ind i landet, f. eks Salangsdalen, Målselv- og Bardodalen og Nordreisdalen. Disse dale er senest bebygget.

Klimaet i Troms fylke er i forhold til breddegraden gunstig. Gamle beretninger og trærøtter viser at i fordums tid var selv ute mot havet øerne klædt med skog (bjerk eller furu), hvor ikke havstormene eller bergarten gjorde al trækst umulig.¹⁾ Fylket var i gamle dage et godt matland:

1) A. Hagemann, Lidt om skogen hernord, s. 2—6.

der var nok av fisk i sjøen (torsk og sild) og i elve og vatn, som endnu ikke var herjet ved rovfiske; sjøfuglene gav kjøt og egg, fjær og dun; kobbe fandtes i mængde langs kysten; i skogene var der fugl og pelsdyr, på fjeldvidderne vildren, og for storfæ og småfæ var der gode beiter.

De mange fund fra den arktiske stenalder vidner om at mennesker allerede i stenalderen har været bosat i fylket. De fleste fund skriver sig i Senja fra Trondenes og i Troms fra Tromsø omegn. Fundene er almindelig gjort ved sjøen ved seilleden og på øerne utenfor denne. Inde i landet har man kun fund ved Målselvns nederste løp. I fylkets nordligste prestegjæld: Lyngen og Skjervøy, har man kun nogen få fund omkring Lyngseidet, i Storfjordbotn, ved Hamnes, på Skjervøy og et par i Kvænangen.¹⁾ Hvilket folkeslag skriver disse stenredskaper sig fra? Man må vel med O. Nicolaissen anta, at de samme folkestammer som har befolket den skandinaviske halvø i syd, litt efter litt har trængt nordover. Da de redskaper av flint som de førte med sig, snart slap op, idet folkemængden tiltok, måtte de lage sine redskaper av det materiale som forefandtes: hård skifer, sandsten, grønsten og kvarts. Fiskekroker og harpuner av ben, som er fundet sammen med økser av sten og kniver, spyd- og pilespidser av skifer, vidner om at stenalderfolket hernord har levet av jakt og fiskeri.

Den samme opfatning av den arktiske stenalder uttaler konservator Th. Petersen: „I „den arktiske stenalder” ser jeg for Trøndelagens og Nord-Norges vedkommende en lokal form for stenalderen på bopladskulturens trin med rot i den sydiskandinaviske flintkultur, men utviklet i samklang med og under delvis indflydelse av den svensk-baltiske stenalderkultur”.²⁾ Stenalderen synes hernord at ha varet til jernalderens begyndelse, da stenredskaperne avløstes av jernet. Fra bronzealderen har man kun 1 fund i Troms fylke,

1) Se herom O. Nicolaissen, Fra Nord-Norges stenalder (Tromsø museums årshæfter 45 (1922), nr. 4.

2) Th. Petersen, Meddelelser fra stenalderen i det nordenfjeldske Norge. Kjøbenhavn 1920 (sep. av Årbøger for nordisk oldkyndighed 1920, s. 18 (35).

(Tennevik i Trondenes). Helleristningerne på Tennes i Balsfjorden skriver sig vel fra stenalderfolket.

Mens man fra stenalderen har fund like op til Varangerfjorden, er det nordligste fund fra den ældre jernalder et enkelt fund nordligst på øen Vanna i Helgøy sogn. Fundene fra den ældre jernalder er ikke ældre end folkevandringstiden, og det synes, som om der mellem stenalderen og jernalderen ligger et tidsrum, da en forværrelse av klimaet har drevet befolkningen bort eller i høi grad formindsket den. Fundene fra den ældre jernalder indskrænker sig til de sydligste bygder i fylket: Trondenes, Kvæfjord og Bjarkøy, og sydspissen av øen Senja, hvor både jordbruk og fiske gav gode levekår.

Fra den yngre jernalder har man talrike fund og gravhauger, særlig i den sydlige del av fylket. Nordenfor Tromsø har man kun få fund. Inde i fjordene og dalene har man ingen fund, heller ikke i de nordligste prestegjeld, Lyngen og Skjervøy, fraregnet 2 sølvfund (Pollen, i Lyngen og Haukøy i Skjervøy) og 1 fund av en skålspænde på Nordstriumen i Kvænangen.

At dømme efter fundene fra den yngre jernalder har øerne og kysterne langs seilleden sydfor Malangen i den tid hat en forholdsvis tæt bebyggelse, mens denne nordenfor Malangen væsentlig har indskrænket sig til de heldigst liggende pladser på øerne nær havet.

De fundne oldsaker fra den ældre og yngre jernalder synes at ha været brukt av det samme folkeslag som hat bodd i det sydlige Norge, de gamle nordmænd. Herom vidner også lappiske navne på øer og fjorder i Troms fylke, som går tilbake til gammelnorsk eller urnordisk. De lappiske navne på øerne på den ytre side av seilleden er, omend av forskjellig alder, alle lånt fra norsk:

Ina — Hinnøy, gin. Hin, Hinn; Rivtek, pl. — Grytøy, gin. *Gryta; Ralli — Rolla, gin. *Roöld; Addir — Andørja, gln. Andyrja; Divrak, pl. — Dyrøy, gln. Dyrøy; Ranaid suolo — Tranøy, gln. Tranöy; Saddsja — Senja (*Sanja); Sallir — Kvaløy, gn. Salarøy; Akeg — Hekkingen; Ædhak, pl. — Edy, gln. *Æðöy; Hel'sa eller Hilsak, pl. — Hillesøy; Dudha

— Tussøy; Saigisj eller Saigis — Sessøy, gln. *Sæðingsøy; Berdna ell. Bermer — Bjørnøy, gin. *Bjarnarøy; Ar'sa ell. Hergisj — Hersøy; Giev'ca — Gjøsøy; Vava — Vågsøy; Vieksa ell. Viksa — Vengsøy; Av'ka — Håkøy, gn. *Haukøy; ? Ranesj — Ringvasøy, før Rinden (1601)¹); Raidna — Reinøy; Gal'sa — Ka(r)lsøy; Liggak, pl. — Lyngøyan, pl., i Tromsøysund og i Helgøy; Ribbanassje ell. Rubbanassje — Ribbenesøy (Rybbenesøy); Addim — Andammen; Ar'sa ell. Har'sa ell. Hergisj — Hersøy (i Helgøy); Vuov'la — Fugløy i Helgøy og i Karlsøy; Rifta — Grøtøy; Ai'lo — Helgøy; Vardna eller Vannja — Vanna, gln. *Vörn; Ardni — Arnøy. På den indre side av seilleden og i fjordene har man: Vuorri-suolo — Åreholmen i Lyngen; Ulli — Uløy; Vir'ta — Vorterøy; Gavvir — Kågen; Skær'va — Skjervøy; Av'ko — Haukøy; Rav'ta — Rødøy; Spidda — Spildra (Spildrenn 1567, Spindøe 1602); Skar'fo — Skorpa; Lokkal — Nøklan (Lyckelenn 1613); Vuorri — Årøy i Kvænangen.

I Senja er de lappiske fjordnavne på fastlandet lånt fra norsk: Loabag — Lavangen i Trondenes og i herredet av samme navn; Roappa — Grovfjord; Rivtag — Gratangen; Siellag — Salangen; Rai'sa — Reisa i Sørreisa; Malag — Malangen; Ar(vo)-vuodna — Aursfjord. På yttersida av Ringvasøy viser fjordnavnene Divr-fer'da — Dyrsfjord, Favra-fer'da — Fagerfjord og Vavtsja-vuodna — Veggfjord hen på ældgamle norske former. På fastlandet i Troms har man fjordnavnet Rai'sa — Reisa i Nordreisa.²) Nøiere opplysninger om nordmændenes og sjølappernes bosættelse i Troms fylke har man først i skattemandtal fra det 16de århundrede. Man finder da nordmændene bosat langs seilleden like til Kvænangen, på øerne utenfor seilleden og i Senja også inde i fjordene, sjølapperne i fjordene og tildels på øerne i Troms og enkelte steder i Senja.

I 1519 betaltes i Troms len skat av 89 personer (nordmænd, ikke lapper). Deres bosteder nævnes ikke

1) Rindarvatn i Aslak Bolts Jordebok, s. 101 er vel Skogsfjordvatn og ikke det lille Ringvatn.

2) Om de lappiske stedsnavne se mine „Nordische Lehnwörter im Lappischen“.

på en enkelt nær; men i andre skattelister fra den tid gjenfinder man navnene på 23 av dem: under Hillesøy 1, Håja 1, Hersøy 1, Røsholmen 7, Sandøy 1, Sandvær 1, Helgøy i, Torsvåg 4, Vanvåg 1, Kvitnes 1, Skjervøy 2.¹⁾ Alle disse steder ligger ute ved havet. I 1521 indbetalte fogden i Senja skat for 353 personer; hertil kom i 1522 restancer for 38 personer i Senja.²⁾ Der opregnes i Gryllefjord 17, i Berg 4, i Ersfjord 4, i Mefjord 11, i Øyfjord 20, i Baltestad 21, altså på Senjas ytterside ialt 77. Først i lensregnskapet for 1567 anføres skattemændenes bosteder. Der var da i Senja på 233 bosteder 475 personer som betalte leding og 172 husmænd. I Troms, hvortil hørte den del av Hillesøy som ligger nordenfor Malangen, var der på 79 bosteder 255 personer som betalte leding.

I lensregnskapet for Senja og Troms for 1569 —1570 opføres i Senja 706 gårder, og i Troms opføres 293 skattemænd. Bebyggelsen i 1567 vil sees av følgende tabeller:

A. Senjen Len.

Kvæfjord tinglag	30	bopladser	63	skattemænd	20	husmænd
Fuskevåg	—	31	—	52	—	37
Sand	—	38	—	51	—	36
Astafjord	—	46	—	70	—	43
Dyrø	—	31	—	50	—	15
Gryllefjord	—	27	—	156	—	0
Gibostad	—	21	—	33	—	21

		233		475		172

Anm. I Gryllefjord tinglag opføres: i Gryllefjord 18, i Torsken 17, utenvørs 32, i Berg 20, i Strandby 9, i Mefjord 16, i Øyfjord 25, i Baltestad 13.

Hvis man legger den nuværende inndeling i herreder til grund, blir tabellen :

1) Norske Regnskaber og jordebøger I 374-376, jfr. II 568-570, 642. III 414-416.

2) I bd. III 224-239. 413 f. 416 f.

Kvæfjord herred	36	bopladser	55	skattemænd	18	husmænd
Trondenes	—	49	—	80	—	51
Bjarkøy	—	24	—	31	—	24
Ibestad	—	35	—	56	—	32
Lavangen	—	7	—	9	—	8
Salangen	—	4	—	5	—	3
Dyrøy	—	15	—	25	—	10
Sørreisa	—	7	—	11	—	4
Tranøy	—	14	—	25	—	3
Berg	—	6	—	51	—	0
Torsken	—	19	—	67	—	0
Hillesøy ¹⁾	—	3	—	39	—	3
Lenvik	—	14	—	21	—	16

		233		475		172

Merkelig er den sterke befolkning på yttersiden av Senja, for det meste samlet i fiskevær. Etter reformatsen av 1589 var der på yttersiden av Senja 6 kirker, som betjentes av 3 prester, nemlig i Øyfjord og Baltestad, Mefjord og Berg, Gryllefjord og Torsken; nu er der kun 1 kirke i Berg. Der er i Torsken og Gryllefjord en mængde båtstøer, hvis antal i begge fjerne skal gå op til 300.²⁾

Reformatsen av 1589 oppgir „sognebøndernes” antal i Trondenes prestegjeld (= Senjen len + Hillesøy) til „ungefær 800*.”

I fjordene på fastlandet var den norske bosættelse i 1567 nådd til botn av Sørlavangen og Gratangen, i Grovfjorden, i Lavangen og Salangen til henimot botn (Grov, Hjesjevik, Rongså), i Sørreisa til botn (Strømmen og Skøelven) og på Malangens vestsida til Rossfjord.

1) søndenfor Malangen på Senja.

2) Årsberetn. fra foreningen til norske fortidsm. bevaring for 1887, s. 9-18. — O. Nicolaissen, Sagn og eventyr fra Nordland II., side 91: „I det 16de og 17de århundrede slog torskefiskerierne overmåde godt til i fjordene på Senjenøens yderside. Fiskere søgte didhen ligefra de sydligste sogne i Nordland, og den fiskende almue var ligeså talrig som i de bedste fiskevær i Lofoten nutildags”. — „Tromsø Tidende” 1844, nr. 64.

B. Tromsen len.

Hillesøy	herred ¹⁾	13 bopladser	44 skattemænd	
Malangen	—	1	3	—
Tromsøysund	—	21	49	—
Karlsøy	—	16	67	—
Helgøy	—	17	61	—
Skjervøy	—	10	29	—
Kvænangen	—	1	2	—

		79	255	

I fjordene på fastlandet anføres kun få norske gårder: i Malangen (østsiden) Furø, i Balsfjorden Balsnes, i Ulsfjorden Selnes og Ulsnes, i Lyngen, Nordreisa og Kvænangen ingen. I Kvænangen herred anføres kun 1 norsk bosted: Olderfjord. Den sterkeste bebyggelse var ute mot havet. Der lå de 7 kirker, som hørte under Tromsø hovedkirke: Melvik med 13, Helgøy med 35, Torsvåg med 18, Karlsøy med 23, Vanvåg med 14, Kvitnes med 22 og Skjervøy med 40 bønder. Til Tromsø hovedkirke sognet 60 bønder. Til Tromsø prestegjeld hørte altså efter reformatsen av 1589 225 bønder²⁾.

Skipperer og styrmænd på de jægter som førte fisk sydover, måtte betale „skibsskat”. Denne skat blev i 1563 i Senja betalt av 22 skipperer og 15 styrmænd, i Troms av 12 skipperer og 7 styrmænd. Det nævnes almindelig ikke hvor de bodde, undtagen i Senja Kristen Jude på Berg, Edis på Giske (i Torsken) og Gunder i Reisen (Sørreisa)³⁾.

I de år da fisket slog så godt til, må man anta at den norske befolkning i Troms fylke er blit forøket ved indvandring sydfra. Også utlændinger synes at ha bosat sig her. I en fortegnelse fra 1522 over restancer på tiendepengeskatt anføres for Mefjord på Senja: Olaf Jude (Jyde), for Ersfjord: Per Hjell (fra Hjaltland), David Skott (= Skotte), for Hersø: Per Helsing (fra Helsingland i Sverige), for Kvitnes: Jon

1) nordenfor Malangen.

2) Hillesøy hørte til Trondenes prestegjeld.

3) A. Bugge og Fr. Scheel, Regnskap over skibsskatten år 1563, s. XX f. og 9-12.

Svenske, for Skjervøy: Per Jempt (fra Jemtland), Villum Skott, Nils Kvæn.

Foruten nordmænd bodde i Troms fylke fra ældgammel tid også sjølapper. Herom vidner de lappiske stedsnavne (se s. 29 f.). Fra midten av det 16de århundrede indtil Kalmarkrigen har man nøiagtige norske og svenske skattemandtal over sjølapperne med mer eller mindre detaljerte opgaver over deres bopladser. Det kan ofte være vanskelig at identificere stedsangivelserne; men ved at sammenholde de norske og svenske mandtal og mandtallene fra forskjellige år kan dog næsten alle stedsnavne i Troms fylke med sikkerhet bestemmes¹).

Sjølapper bodde omkr. 1600 i hele Hålogaland bispedømme fra Helgeland til Varanger. Hartvig Bille skriver 1609 at finnerne (dvs.: sjølapperne) på Helgeland (i 1606: 23) går klædt som nordmænd og betaler skat som nordmænd, og at der i Lofoten, Vesterålen og på Andøy også er finner der betaler skat som nordmænd. „De er nu tilsagt at skulle bruge nordmænds habit, hvilken de her tildags ikke brugt have. Ellers skulle de begive dennum ind igjen i finnefjordene til de andre, som de ere framkommet)*. Derefter fortsætter han: „Nu kommer herefter de rette finner og selskab” og opregner finnerne i Salten og Troms fylke. I dette fylke var sjølapper omkring 1600 bosat i følgende fjorder på fastlandet: Gratangen, Lavangen, Salangen, Faksfjord, Sørreisa, Findnesvig (= Finnfjord), Malangen, Ramfjord, Ulsfjord, Lyngen, Nordreisa (Reisbotn), Oksfjord og Kvæningen²). På øerne bodde: på *Hinnøy* i Gullsfjord 3

- 1) Av de norske mandtal må særlig nævnes Niels Kraghs og Oluf Pederssens av 1601 og Hartvig Billes for 1608—1609, jfr. Hans Olsens Relation om Finneskat av 1598 (Norske Rigsreg. III, s. 538 f.) Av de svenske mandtal må merkes Carl Raafs av 1595. Jfr. K. B. Wiklund, De svenska nomadlappamas flyttningar till Norge, s. 11 — 13. 245.
- 2) I *Salangen* nævnes Sjøveien, Indergården, Meby, Bottnaby (? = Løksebotn), Laberg, Rotvik, Håkavik og Tennevik, i *Sørreisa* Forøy, i *Malangen* Sultenvik, Grønjord og Ouffiordt (Aursfjord ?), i *Ulsfjord* Stennes (= Storstennes), Bentsnes, Strømby (= Straumen i Sørfjord), Hjellnes, i *Lyngsfjorden* Lyngsbotn, Sedenes (av lappisk

sjølapper (1601); på *Senja* i Sifjord 5 (1612), [i Kjerringvik 3 (1558)], i Vasvik (ved Vasjord) 3 (1606), ved Lakselv (Løkhelle) 1 (1606), i Huk(e)vik (nu Viken i Gisund), i Lysbotn (Lille Lingsbotn) 3 (1606), i Stønnesboln (Stuvenesbotn) 2 (1606); på *Kvaløy* i Strømmen 6 (1612), i Kalfjord 5 (1600) og i Rebbeby (Ribbeby) (ved Sandnessundet) 9 (1606), ved Kvalsund, på *Ringvasøy* i Skulgammen, Grundfjord, Skogsfjord og Dåfjord, ved Langesund mellem Ringvasøy og Reinøy, i Skjervøy prestegjeld på Uløy, Ragnaldsø ell. Rafualsøen (jfr. Ravelseidet), Nøklan, Skorpa og Spildra.

Hans Olsson opgir i 1598 sjølapperne (skattemændenes) antal i *Senja* til 57 og i *Troms* til 136 i det svenske mandtal for samme år opføres for *Senja* 51 og for *Troms* 128¹).

Fra 1665 — 1666 har man prestemandtal for hele *Troms* fylke; men de omfatter kun den norske befolkning. Sjølapperne er ikke medregnet undtagen i *Tromsø* og *Hillesøy* prestegjeld, hvor der nevnes henh. 86 og 5 „finner” (sjølapper).

Sieidenjar'ga) eller Kalleby, Kolluigen (= Kvalvik), Karnes, Orreby ell. Årø (= Åreholmen), Kåfjord, Djupvik, Spåkenes. Mellem Lyngsfjorden og Nordreisa nævnes Rotsund og Mårnesfjord (Mårnesby) (jfr. Maursund på Kågen og Maurnes). I *Kvænangen* nævnes Jøkefjord, Burfjord, Inderfjord og Strømmen, Kviteberg. Desuten nævnes Sæter (Sæterfjord, Sætersundsfjord) på fastlandet i *Dyrøy* herred.

- 1) I 1603 klagedes der fra svensk side over at de norske fogder fordrev sjølapperne fra deres „rätta ägendom och gamla häfd” og indsatte nordmænd istedet. De havde i *Senjen* len fordrevet 7 lapper fra *Furø* (i *Sørreisa*), 2 fra *Hukvik* (i *Gisund*), 4 fra *Sultenvik*, 4 fra *Malangen* by, og i *Troms len* 18 fra *Kvaløy*, alle lapper fra *Skulgammen* (på *Ringvasøy*) og fra *Reinøy*, 7 fra *Langsund*, alle fra *Stenby* (i *Ulsfjorden*), *Uløy* og *Mornes* (i *Skjervøy*), 8 fra *Reisbotn*. Dette var naturligvis for at hindre de svenske fogder fra at få skat av lapperne. Senere fulgte lensherren *Hartvig Bille* en anden fremgangsmåte. Han befalte lapperne i *Vasvik*, *Lysbotn* og *Stønnesbotn* på *Senja*, i *Kalfjord* på *Kvaløy* og i *Dåfjord* på *Ringvasøy* at flytte derfra ind i „de rette finnefjorder” på fastlandet. Han angir som grund: „Jeg vil ikke have de svenske ud i øerne fra meilandet (fastlandet), så også på det jeg kand besette fjordene, och de kunde holle ihob med hverandre och ikke således henstrø sig, der en och der en anden” (lensregnskapet for 1608—1609).

Folkemængden sees av følgende tabel:

Prestegjeld (sogn)	Gårdmænd Gårdbrukende		Mandkjøn
		kvinder	
Kvæfjord	65	11	177*
Trondenes	98	11	514 (373*)
Bjarkøy (Sand)	35	2	111*
Ibestad (herunder Salangen, Tranøy og Lenvik)	200	17	825 (537*)
Torsken	33	3	170 (125*)
Berg, Medfjord og Øifjord	53	0	73*
Hillesøy	27	5	108 (75*)
Tromsø (herunder Tromsøysund, Karlsøy, Lyngen, Skjervøy)	212	22	640 (482*)
	723	71	3080? ¹)(1953*) 3035? ²) *over 12 år

Den norske bebyggelse er i 1661 rykket litt længer ind i fjordene: i *Lavangen* og *Salangen* til botn (Tennevoll, Sjøveien, Laberg), i *Malangen* på vestsiden til Strømmen i Rosfjord og til Målsnes, på østsiden til Aursfjord og Havnvåg, i *Ulsfjorden* til Svensby og i *Nordreisa* til Eidet på vestsiden.

Jordebok av 1661 for Astafjord tinglag (herrederne Ibestad, Lavangen og Salangen) over „findejorder som alene af finder bruges og gives græsleie og ingen bøxel eller landboveitsle”, og mandtal for samme år viser at lapper da var bosat ikke alene i fjordene i Astafjord tinglag, men også på øerne Rolla og Andørja. Der opregnes i Ibestad 62 (derav på Rolla 33 og på Andørja 17), i Lavangen 14 og i Salangen 18 lapper.

Først folketællingen av 1701, sammenholdt med matrikelen av 1723, gir nøiere oplysninger om nordmændenes og lappernes bosættelse i fylket. I 1701 var der i Troms fylke av *mandkjøn over 1 år* i

Kvæfjord	sogn	348	Herav lapper	15
Trondenes	„	611	—, —	7
Sand (Bjarkøy)	„	184	—, —	6
Ibestad	„	463	—, —	32

1) L. Larssen, Mandtallet i Norge 1664—1666 s. 12.

2) T. Lindstøl, Mandtallet i Norge 1701, s. 19.

Dyrøy	sogn	224	Herav lapper	23
Berg	„	83	—,,—	10
Mefjord	„	22	—,,—	0
Øifjord	„	12	—,,—	0
Torsken	„	176	—,,—	4
Hillesøy	„	109	—,,—	0
Gisund (Lenvik)	„	233	—,,—	10
Tromsø	„	358	—,,—	27
Karlsø	„	290	—,,—	89
Helgøy	„	170	—,,—	21
Skjervøy	„	360	—,,—	220

		3643		464

Av *lapperne* var 223 gårdbrukere, resten sønner og tjenerer.

I *Kvæffjord* bodde lapper på Votvold, ved Langvatnet, i Østrefjord og Under Salen.

Det heter: ”Disse finder holder til i skofue ved bøndernis jorder og deris udmark. De eyer intet, nærer sig, somme med fugel, kobbe, nise og dislige at skyde, andre med smederie, skaller, øsekar, trug og andet til husholdningen nyttig for bonden at gjøre, så og med garn at bøde og om fly og fiskeangler at gjøre”.

I *Trondenes* bodde lapper på Stornes og Skjerstad og i Kilbotn. „De holder sig i skougmarken i deres telte. Fløtter sig ofte så her og så der, nemlig i skovene. Nærer sig armelig med arbeide hos andre”.

I *Sand* bodde lapper i Tømmervik og Sjursvik på Senja. ”De nærer sig med både og årer at gjøre”.

I *Astafjords* menighed med annekserne Hafn, Tranø og Lenvigen var der 33 sjølapper og 32 fjeldlapper. Av sjølapperne bodde 13 på Sæter, Espejord og Ålneset i Dyrøy herred, 5 på Bakkejord og i Strømmen i Sørreisa herred, 5 på Espenes og i Vangsvik i Tranøy herred, 8 på Bjorelv og Leiknes og i Lysbotn i Lenvik herred, 1 på Målsnes i Målselven og 1 på Furøy i Malangen.

Da der ikke opføres nogen sjølapper i Ibestad, Lavan-gen og Salangen, hvor der i 1661 var 94 sjølapper, må disse være forbigåt. Det bemerkes, at ”*finderne* (sjølapperne) opholder sig i skougmarken ofuer bøndernes gårder

og nærer sig dog slet, så vel af udrør som med iegte, båder og fornøden smederie dertil, item med årer og disslige at giøre. Dernest opholder sig til fields i lige måde i skoufue *fielddapper* som nærer sig af deris reine, item med skytterie af fugel så vel som med årer, skaller og andet til husholdning for bonden tienlig arbeide at giøre. Holder till udi skoufuenc og de fleeste til fields om sommeren”.

I *Torsken* holdt 4 lapper til ved Giske. „Lefuer fattigslig af deris udroer.

I *Berg* sogn opholdt 10 lapper sig i Nordfjord. „Deris ringe næring består mest i deris udroer”.

I *Tromsø* sogn var der 9 lapper i Malangen, 9 i Balsfjorden og 11 i Kalvfjorden. De ernærte sig ved skytteri, båtbyggeri og fiskeri.

I *Karlsøy* sogn var der 43 lapper i Ulsfjorden og 46 i Lyngen. Av disse var henh. 1 og 2 født i Kvænland og antagelig ikke lapper, men kvæner.

I *Helgøy* sogn var der 12 lapper i Mikkelvik ved Skogsfjord og 9 i Dåfjord, altså alle på Ringvasøy.

I *Skjervøy* sogn opføres i *Kvæningen* herred 93 lapper: i Jøkelfjord 6, Altenfjord 9, i Spilderfjord 10, i Burfjord 19, i Badderfjord 21 og i Strømmenfjord 28, i *Nordreisa* herred 45 (derav 1 dansk), i Skjervøy herred: i Oksfjord 36 (derav 1 kvæn) og i Rotsundfjord 22; desuten var der i Kåfjord, som nu hører til Lyngen, 24.

Matrikulen av 1723 viser følgende antal gårder, opsittere og husmænd:

Kvæfjord herred	47 gårder	104	opsittere	3	husmænd
				derav 2	„finner”
Trondenes	70	145	10	10	”
Bjarkøy	29	60	4	4	”
Lavangen	13	21	”	”	”
Ibestad	48	105	”	”	”
Salangen	15	24	”	”	”
Dyrøy	20	35	1	1	”
Sørreisa	14	28	”	”	”
Tranøy	15	27	1	1	”
Berg	14	21	”	”	”
Torsken	21	32	2	2	(„finner”)
Hillesøy	37*)	51*	”	”	”
Lenvik	41	59	”	”	”
Målselven	1	2	”	”	”

*) derav 11 — 17 S. for Malangen

Herred	Gårder	Opsittere	Husmænd	Derav Finnerydninger Gårder Opsittere ^{f)}	
Malangen	12	20			
Balsfjord	2	3		1	1
Tromsøysund	57	95	5		
Lyngen	31	53		29	50
Sørfjord	12	23		9	17
Karlsøy	24	39	2		
Helgøy	24	42	1		
Skjervøy	31	54		9	18
Nordreisa	9	19		9	19 ²⁾
Kvænangen	21	44		17	39 ³⁾

En sammenligning med 1567 viser at husmændenes antal i Senja fra 172 er gått ned til 21, antagelig dels fordi husmandspladsene er blitt særskilte gårder, dels fordi kun de husmandspladser er anført, hvor „noget korn såes og kreaturer holdes”. På yttersiden av Senja i Berg og Torsken var befolkningens antal gåt tilbake og endel gårder lå øde, antagelig fordi fiskerierne ikke var så rike som før. Kvænangen, Nordreisa, Oksfjord, Lyngsfjorden fra Åreholmen indover og Sørfjorden med Kjosens var bebodd av sjølapper, her og der av kvæner. Det indre av Kvænangen, Sørfjorden og Balsfjorden var ubebodd, likeså de dalfører som fra fjordene går op i landet. Disse ubebodde strækninger var som almenninger. Om Målselvdalen heter det i 1723, at furuskogen nedenfor fossen var som en bygde-almenning. Det samme siges om skogen i Balsfjorden. I 1738 heter det at „Balsfjorden har været en almindelig bøyde-alminding for samtlige beboende indbyggere udi Tromsø sogn for der at betjene sig med fornøden bork og næver samt og skav [røgnebark] såvelsom og med muldefor og telje [moldfoder og telg som bruktes til kreaturfor].” Om Nordfjordbotn i Malangen heter det i 1749 at det er „et almindingsstykke hvor ingen bør bo, så at alle kan have frihet der at søge ved, næver, skav og muldfor, som indbyggerne kan behøve”.

(Meir.)

- 1) Av disse var 20 kvæner (se min „Den kvænske indvandring”, s. 9).
- 2) I matrikelen er ikke medtat 4 kvænfamilier som hadde bosat sig i Reisdalen.
- 3) I 1709 oppgir biskop Krog at Tromsøens gjeld (prestegjeldene Tromsøysund, Balsfjord, Lyngen, Karlsøy, Skjervøy), består av 214 bosiddendes mænd, 64 husmænd og 161 finnefamilier”, altså ialt 375 opsittere, mens matrikelen av 1723 har 392 opsittere.